

MOJMÍR HRÁDEK

PEDIMENTS IN THE BOHEMIAN HIGHLANDS (CZECHOSLOVAKIA, WESTERN PART)

The complete article in the English version will appear in a special publication (Abstracts of Papers) issued in Delhi on the occasion of the XXIst International Geographical Congress. We bring here only a short Czech summary.

PEDIMENTY V ČESKÉ VYSOČINĚ (ČESKOSLOVENSKO)

V oblasti České vysočiny v Československu bylo doposud popsáno jen málo zarovnaných povrchů, které lze označit jako pedimenty. Během svého výzkumu na Českomoravské vrchovině jsem však zjistil tvary, jež mají všechny znaky pedimentů.

V jižní části Žďárských vrchů (severovýchodní část Českomoravské vrchoviny) ve střední části ČSSR je vyvinuta stupňovina údolních pedimentů. Nad nejvyšší pedimentové úrovně se na rozvodích zvedají široce zaoblené reziduální hřbety o nadmořské výšce 700—730 m, tvořící charakteristický rys krajiny. Hřbety mají shodný průběh s pruhy krystalických břidlic, které tuto oblast tvoří, tj. SZ—JV. Styk pedimentů se svahy hřbetů je typicky konkávní. Pedimenty probíhají v nepravidelných pruzích nad široce rozevřenými údolními až do pramenných oblastí toků. Tímto směrem se zvyšuje i nadmořská výška pedimentů, od 550 do 670 m. Vlastní sklon pedimentů je velice malý, maximálně 1—2°. Nad jejich povrch se místy zvedají odolnější suky s mírně konkávními svahy. Protože povrch Žďárských vrchů byl vyklenut, postupovala pedimentace ve stejné době v jednotlivých povodích v různých výškových úrovních. Čím bylo povodí blíže středu vyklenutí, tím pochod postupoval ve vyšší úrovni. Tak se vytvořila dnešní stupňovina pedimentů. Výškový rozdíl mezi pedimentovými úrovněmi sousedních povodí činí až 50 m. Na některých místech došlo na rozvodích k protnutí rovnoběžně ustupujících svahů. Takto vzniklé povrchy mají charakter pediplény, např. západně od Bystřice nad Pernštejnem. Tam, kde se vodní toky hlouběji zařizly do skalního podkladu, např. v centrální části Žďárských vrchů, svědčí o bývalé existenci údolních pedimentů již jen jednotná úroveň meziúdolních hřbetů.

Tvoří-li povrch Žďárských vrchů klenbu o velké amplitudě, vzniklé na rozhraní mezi paleogénem a neogénem, jak se všeobecně předpokládá, potom je možné se domnívat, že pedimenty snad pocházejí ze staršího neogénu. Ukazuje na to i dosti značná výška nad údolními dny, až 50 m, i fosilní kaolinické zvětraliny, uchované v depresích bazální zvětrávací plochy na některých místech pedimentů. Po dalším zahloubení vodních toků se pedimenty staly fosilními a podlehly částečnému rozčlenění a přemodelování, zejména v průběhu pleistocénu.

Na jiném místě Českomoravské vrchoviny, sv. od města Jihlavy, na plochem dně tektonické sníženiny, se nacházejí údolní pedimenty při bázi široce rozevřených údolí, maximálně 10 m nad údolním dnem. I tato oblast je tvořena rulami a migmatity. Pedimenty mají podobu nízkého stupně, místy až 300 m širokého. Jejich nadmořská výška je kolem 510—530 m a sklon je rovněž velice mírný, maximálně 1°. Pedimenty postupují vzhůru údolím až do sedla v pramenné oblasti, jež odděluje výše ležící starší plošiny. Toto sedlo je možno označit jako pedimentový průchod. Ke vzniku pedimentů zde došlo v průběhu pliocénu. Ukazuje na to i jejich malá relativní výška nad údolním dnem. Tyto pedimenty jsou mladší než pedimenty ve Žďárských vrších.

Závěrem lze říci, že na Českomoravské vrchovině proběhly v neogénu, v obdobích tektonického klidu, nejméně dvě pedimentační fáze.